

KOMENSKÉHO PORADNÍ KONFERENCE

P.O.Box 255
East Caulfield, Vic., 3145
Australie.

Melbourne, květen 1978

Komenský a naše problémy

Dějiny nejsou nikdy mrtvé, nejsou nikdy uzavřenou kapitolou, poněmý všichni žijeme v podmínkách vytvořených v minulosti se všemi minulými dobrými i špatnými, bolestnými i radostnými vlivy a neseme na svých ramenou břemena nedořešených otázek minulých generací, a těžíme stále také z myšlenkového bohatství a zkušeností zašlých dob. A tak tajemné společenství mrtvých a živých vytváří stále nové a nové historické podmínky, nové historické klima, ve kterém se mají řešit otázky naší doby a tím připravovat také podmínky pro budoucí generace.

V moderní době náboženského ekumenismu, jehož stoupenci si uvědomují nejen to, co křesťany dělilo a dosud dělí, ale i to, co je spojuje v naší době, kdy lidská společnost je ohrožena nejen komunistickým bojovným atheismem, ale také materialistickými rozkladnými vlivy nekomunistickými, je užitečné se zamyslet nad mnohými myšlenkami J. A. Komenského.

Ve zmatcích nynější doby je třeba zkoumat myšlenkové bohatství minulých generací a uvažovat o tom, zdali jsme neodhazovali často trvalé hodnoty a nedávali přednost pozlátku falešných hodnot naší doby, které byly připraveny přechodnými proudy myšlenkovými, jež odplynou a zbývá po nich jen bahno. Nechci hlásat nějaký návrat do minulosti, což stejně není možné ani žádoucí, ale všimnu si v této úvaze několika myšlenek Komenského, které mohou podle mého názoru objasnit problematiku naší doby, a vycházím z jeho důležitého díla DE RE-
EMENDATIONE
RUM HUMANARUM/CONSULTATIO CATHOLICA, tedy Všeobecná porada o nápravě věcí lidských.

V různých obměnách se Komenský obrací s výzvou na vědce, theology a filosofy a konečně na politiky, aby se občas společně radili a aby takto společenské problémy byly čas od času podrobeny kritice a hodnocení z hlediska vědeckého, dnes bychom řekli z hlediska ekonomiky, sociologie, politologie a psychologie, jakož i z hlediska věd přírodních o možnostech nových zdrojů energie, o znečišťování prostředí, z hlediska zdravotního atd.

Dále vybízí Komenský, aby lidské problémy byly hodnoceny theologi a filosofy z hlediska morálního. Chápe tedy sociální problémy jako záležitost čistě lidskou, a ne jako výtvor nějaké zákonitosti sociální fyziky, tedy pseudovědy.

A konečně se mají porady účastnit také praktičtí politici, neboť oni mají předpoklady k tomu, aby posoudili, jak se všeobecné poznatky

vědecké a všeobecné zásady etické mohou aplikovat na danou sociální skutečnost.

Domnívám se, že výhodou a slabostí naší doby je úzká specializace, která na jedné straně umožňuje nahromadění důkladných podrobných poznatků o skutečnosti lidské problematiky, ale na druhé straně svádí k jednostrannosti. A tak specialista v ekonomice si často myslí, že jen jeho věda vyřeší sociální problémy, poněvadž jen jeho věda prý nabízí plné poznání.

Podobným ilusím o celkovém poznání sociální skutečnosti speciálními vědami propadli i sociologové, kteří věří v jakýsi sociologismus, který zkoumá jen souvislosti vnějších pozorovatelných a měřitelných společenských jevů a v podporování nových vývojových tendencí hledá plné řešení. Takový sociolog zapomíná přitom na to, že všechny sociální jevy mají také svou stránku mravní a že tvůrcem sociálních vývojových trendů je člověk s morální odpovědností a se svým svědomím, které může selhat, a že ustavičný zápas všech jednotlivců o mravní dokonalost a podstatu tohoto zápasu se nedají vystihnout metodami sociologickými.

Theologové a filosofové se specializují na všeobecně platné etické zásady a někdy zapomínají, že k řešení společenských problémů je třeba znát nejen mravní zásady, ale také brát v úvahu poznatky věd sociálních, zejména ekonomiky, sociologie a politologie.

Celostní, to jest integrální zkoumání lidské problematiky jakožto problematiky opravdu lidské, z hlediska vědeckého, etického a z hlediska politické aplikovatelnosti, to jest podstatný přínos pro nás z myšlenkového bohatství J.A. Komenského.

Promítneme-li si tyto myšlenky Komenského dále na problematiku dnešního komunismu a antikomunismu, pak můžeme dojít k zajímavým a užitečným uzávěrům. Velká část exilových pracovníků si myslí, nebo aspoň podle jejich práce to tak vypadá, že je možno porazit komunismus pouhou propagandou, která by stále poukazovala jen na zlo komunismu. Je prý třeba jen více peněz na propagandu a více vysílaček v antikomunistických rukou a vše prý se tím vyřeší. Mnozí vojenští odborníci si zase myslí, že komunismus je jen problémem mocenským a že otázka komunismu se dá vyřešit jen vojenskými zbraněmi. Sociologové zkoumají zase jen nové a nové tendence v komunistických zemích a tendence ve svobodném světě a z toho se snaží dělat uzávěry které mají postačit pro naši antikomunistickou práci. Podpora určitých trendů, neb plavání s určitými proudy nás má přivést ke svobodě.

A pragmatičtí antikomunističtí politikové se domnívají, že diplomatická zručnost, schopnost napálit odpůrce, chytračení a využívání rozporů mezi sovětskými a čínskými komunisty, nebo využívání rozporů mezi stalinisty a dubčekovci přinese řešení. Proto se objevují

chytrácké teorie o koexistenci a detente, o účinnosti eurokomunismu a vůbec reformního komunismu jako zbraně proti sovětskému komunismu.

Všichni takoví úzce specializovaní antikomunističtí myslitelé a pracovníci ve svém úzce vyhraněném oboru nevidí skutečnost celou, nepoznávají člověka celého v plném jeho bohatství v životní sféře biologické, hospodářské, sociální, politické a duchovní, tedy ve sféře přirozené i nadpřirozené. A Komenský jako křesťan nám připomíná i tuto sféru nadpřirozenou jakožto oblast života podstatně lidského.

Komenský nás tedy může vést k tomu, abychom pochopili, že je nutná náprava všech/emendatio omnium/, ne tedy jen náprava komunistů a jejich přísluhovačů. Komenský dále požaduje, aby se uskutečnila náprava ve všem/emendatio in omnibus/, ne tedy jen náprava institucí, ale také náprava mravů. Nestačí tedy jen náprava v komunistických zemích, ale je nutná i náprava ve svobodném světě, kde stále mnoho nespravedlnosti a vykořisťování-což jsou problémy v podstatě mravní- nahání mnoho lidí do náruče komunismu. Náprava institucí bez nápravy mravů tedy nestačí. To znamená, že odstranění komunistických režimů a nastolení demokratických institucí může vyústit v krátké době v nějakou novou diktaturu pravicovou neb levicovou, jestliže mravní úroveň lidu nebude uspokojivá.

A konečně Komenský zdůrazňuje, že náprava zla se musí uskutečnit zcela-OMNINO- a že tedy nestačí jen nějaké povrchní zlepšení organizací, administrativní, propagační a zlepšení ve financování antikomunistické práce. To vše je nutné, ale nestačí to. Má-li být provedena náprava důkladná/emendatio omnino/pak musíme pochopit, že komunismus je vnějším projevem hluboké krize naší doby, že nestačí jen léčení symptomů, ale že musíme jít na kořen zla. A u kořene problému je člověk se svou svobodnou vůlí, která je nakloněna ke zlému a potřebuje nadpřirozené pomoci. To znamená, že je nutný návrat ke křesťanství, a to křesťanství opravdu prožívanému, hlavně pokud jde o uplatnění zásady lásky k bližnímu na oblast života sociálního a politického.

Komenský je si vědom důležitosti ctností v sociálním a politickém životě, a proto se obrací se svou výzvou na hrdiny mezi vědci, teology, filosofy a politiky. On pochopil, že sociální život se nemůže napravit bez určitého hrdinství občanů a že pohodlné sobectví k potřebné nápravě nikdy nepovede. Toto vyzvání Komenského k určité míře hrdinství by si měli připomínat často ti exulanti, kteří nejsou ochotni nic obětovat, ani dobrovolnou práci ani peníze na nutnou práci pro vlast nyní v exilu. Tito lidé, kteří odmítají hrdinství jako neužitečný romantismus, by si měli uvědomit, že politická práce vyžaduje méně hrdinství a méně obětavosti než akce vojenské. A je přece lepší hledat řešení politické, neboť jiná alternativa jsou strašlivé válečné katastrofy, které mohou zničit celé národy. Proto útěk od politiky, který je tak patrný u značné části našeho exilu, je cestou ke katastrofě.

Autor Konzultace dále zdůrazňuje, že je třeba reformovat nejdříve sebe, pak rodiny a školy, a jen tak se může podařit náprava věcí lidských v celé společnosti. Zde bych chtěl jen stručně upozornit na to, že školství v Australii je v krizi stejně jako v Americe, že školní výchova je prosáklá materialistickým duchem a že škol je zneužíváno k marxistické a komunistické propagandě. A občané se o tyto rozkladné vlivy ve školství většinou nestarají. Politické důsledky se dostaví brzy, nebude-li zjednána důkladná náprava co nejdříve.

Křesťanům Komenský připomíná, že dílo nápravy bude podstatně dílem Kristovým, na kterém ovšem křesťané mají spolupracovat. Překážky, které se stavějí v cestu v tomto úsilí o nápravu, je podle Komenského nutno hledat především v osobních nedostatecích každého jednotlivce, a dále bychom měli dobře pochopit, že když jsou zkaženy věci základní, jen snaha o nápravu věcí základních povede k cíli, a ne náprava v záležitostech nepodstatných.

Zcela jasně se vyslovil Komenský proti náboženským svárům a naposled též, že takové věci vedou k rozkladu náboženství a také k rozkladu celé lidské společnosti. Z toho je možno udělat uzávěr, že spolupráce všech křesťanů a všech občanů vůbec je nutná v opravdovém úsilí o uskutečnění obecného dobra celé společnosti.

Pozoruhodný komentář můžeme najít v Konzultaci i o sociální a hospodářské otázce. Autor knihy tvrdí, že zahálčivost je pro společnost škodlivá a nemá se tolerovat, a upozorňuje také na to, že musíme být proti monopolům a oligopolům, které vylučují jiné občany z obchodu, a jsou tedy katastrofální pro řádný chod společnosti.

Pro nás má dále velkou důležitost poznatek Komenského, že nestačí jen zlo poznávat, ale že je třeba také vážně usilovat o nápravu, nestačí tedy jen poukazovat na společenské zlo a je odsuzovat, ale musíme připravovat lepší řešení. Nestačí tedy jen kritizovat komunismus, ale je nutno připravovat nový a lepší sociální řád, novou společnost. A v této záležitosti je Komenský velmi důsledný a často připomíná, že je třeba vytvořit vše nové. Komenský ve své snaze vytvořit vše nové zachází často do utopických myšlenek, ale jeho sny o zlepšení světa je možno pochopit a vysvětlit tím, že rozháranost tehdejší Evropy v něm vytvářela vnitřní protiváhu utopického zabarvení. My bychom měli hlásat utopie, ale zdravý idealismus proti převládající únavě, poraženectví a beznaději.

Jeho zásada, že zavládne zmatek, když pouze odmítneme zlo a zkaženost a nebudeme se snažit to nahradit něčím lepším, by měla být hlavní zásadou našeho exilového antikomunismu. Komenský plánoval budoucí uspořádání Evropy, my musíme dělat něco podobného, ovšem realisticky, a to tak, že budeme nabízet řešení demokratickým způsobem lidu ve vlasti jako látku k úvaze a k diskusi. Tvůrčí iniciativa je tedy nutná a pouhý postoj proti zlu nestačí. Můj uzávěr by zněl, že se nesmíme

spokojovat s negativně formulovaným antikomunismem, ale je třeba hlásat a v praxi uplatňovat antikomunismus pozitivní a konstruktivní. Negativně pojetý antikomunismus ztroskotat a nikdo již dnes jím není nadšen, mladá generace prohlédla jeho nedostatečnost a prázdnotu.

A ne v poslední řadě bychom si měli uvědomit, že Komenský byl skutečným Evropanem a opravdovým světoobčanem. On myslel v rozměrech evropských, vyžadoval řešení evropské, plánoval společnost evropskou a dokonce i světovou. V tomto smyslu byl předchůdcem moderního federalismu. Naše úsilí o vytvoření středoevropské federace v rámci celoevropské konfederace není tedy v rozporu s ideály Komenského, ba právě naopak. A naše snahy spolupracovat s občany země našeho pobytu v boji proti ateistickému komunismu a v přípravách nového sociálního řádu jsou jen logickým uzávěrem z všeobecně formulovaných ideálů Komenského, které jsou životné i dnes. .

Nebudeme snít o svatých říších, ve které věřil Komenský, ani o novém zlatém věku / viz Komenského zvolání: "O secula vere aurea!" / ale budeme usilovat o nápravu všech věcí lidských, a to ve všem a důkladně. Nechceme theokratické zřízení svatých říší, kde by se vládlo jménem Církve, ale spravedlivé zřízení země, kde by se vládlo jménem občanů, ale podle zásad křesťanské etiky.

Můžeme považovat Komenského také za předchůdce moderních myšlenek o pluralitní společnosti. On se totiž zmiňuje v Konzultaci také o tom, že v politické společnosti existují společnosti menší / *societates minores* /, které mají právo na ochranu a podporu, aby tak soužití bylo harmonické a klidné. My bychom dnes řekli, že v moderní politické společnosti mají autonomní útvary územní / obce, okresy, země / nárok na určitou samosprávu, stejně jako autonomní organizace zájmové, jako sdružení zaměstnanců, zaměstnavatelů, lékařů, inženýrů, advokátů atd. Tedy v Komenském můžeme najít základy moderního pluralismu i federalismu.

Občané, kteří usilují o nápravu věcí lidských, by měli nejdříve napravit sebe ve svém osobním životě a ve své práci a měli by mít jasnou představu o tom, co chtějí, měli by se snažit poznat příčiny dnešního úpadku a měli by hledat účinné prostředky k nápravě. Proto chtěl Komenský, aby se utvořily tři poradní sbory : 1/ vědců, 2/ theologů a filosofů a 3/ politických pracovníků, a to vše jako orgány oblastní, kontinentální a světové. Jsem přesvědčen, že takové poradní sbory jsou dnes velmi nutné.

.Snažil jsem se aplikovat některé myšlenky Komenského na naši dobu, poněvadž věřím, že Komenský může být pro nás i dnes velkým inspiračním zdrojem a že my novou inspiraci potřebujeme, inspiraci křesťanskou, která by nás vedla pod povrch vnějších jevů a na samé kořeny dnešní problematiky.

S. Hofírek

JAN ÁMOS KOMENSKÝ

Komenský /1592-1670/, známý po celém světě pod svým latinizovaným jménem Comenius, se narodil v Nivnici, studoval na bratrské škole v Přerově a své vzdělání pak rozšiřoval v Herbornu a Heidelbergu. Po svém návratu ze studií byl správcem přerovské školy, kazatelem Jednoty bratrské v Přerově a ve Fulneku a konečně se stal biskupem Jednoty.

Jeho život byl těžký, zemřela mu žena a dvě děti na mor, r. 1628 odešel do exilu, ale svůj osud nesl s křesťanskou statečností. Působil v Lešně, žil v Anglii, hledal útočiště v Elblagu, Šarišském Potoce a v Amsterdamě. Jeho práce byla opravdu bohatá, byl to filosof, historik, zabýval se teorií básnictví, složil sbírku pořekadel, ale nejznámějším byl po celém světě jako vychovatel. Budoval školství v Uhrách, Polsku, Anglii a v Holandsku.

Svou vychovatelskou soustavu stavěl na třech stupních: poznání z dějin a z vlastní zkušenosti, ovládání sebe a navázání osobního vztahu k Bohu. Celá výchova a celý osobní život mají být prodechnuty duchem křesťanským, neboť Bůh je jediným středem bezpečnosti.

Z jeho rozsáhlé literární činnosti jsou zejména známy tyto jeho spisy: Labyrint světa a ráj srdce, Orbis pictus /Svět v obrazech/, Janua linguarum reserata /Brána jazyků otevřená/, Didaktika, Schola ludus a Kancionál. V Lešně pracoval na velkém latinsko-českém a česko-latinském slovníku, ale nedokončené dílo bylo zničeno požárem. Přebásnil také biblickou Píseň písní.

V poslední době se věnuje největší pozornost rozsáhlému spisu Komenského DE RERUM HUMANARUM EMENDATIONE CONSULTATIO CATHOLICA /Všeobecná porada o nápravě věcí lidských/, ve kterém je možno najít celou řadu zásad, které jsou stále velmi životné a měly by se aplikovat na problematiku naší doby. Proto vznikla v Londýně celoexilová organizace Naardenské hnutí, jejímž členem je také Koordináční výbor československých exilových antikomunistických organizací v Austrálii. Vznikla také Světová Rada Komenského, která připravuje již druhý světový kongres Komenského, který se bude konat v r. 1979. Na sjezdu Koordináčního výboru letos v lednu byly zvoleny tři Poradní sbory Komenského, které v rámci Komenského poradní konference se budou snažit aplikovat hlavní zásady Komenského Konzultace na naši dnešní situaci. Na 9. sjezdu Čs. společnosti pro vědy a umění v Clevelandu v říjnu tohoto roku bude uspořádáno symposium o významu Komenského pro naši dobu.

Dlouhým čekáním unavení exulanti by měli mít stále na mysli slova Komenského: "Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvaleného, vláda věcí tvých k tobě se zase vrátí, ó lide český!"